

51

WOORDEN

VOOR

SNEEUW

NANCY

CAMPBELL

NOORDBOEK

Copyright © Nancy Campbell, 2020

This translation of FIFTY WORDS FOR SNOW is published by arrangement with Elliott & Thompson Ltd.

www.eandtbooks.com

Oorspronkelijke titel: *Fifty* Words for Snow*.

* Voor deze editie is Fries, *Snie* toegevoegd.

© 2022 Nancy Campbell | uitgeverij Noordboek

Omslagontwerp: Jo Walker / DTP-Atelier Julien Hoekstra

Boekverzorging: Asterisk*, Amsterdam

Vertaling: Ed van Eeden

Beelden omslag en binnenwerk: foto's van Wilson Bentley (1865-1931), de eerste bekende fotograaf van sneeuwvlokken.

ISBN 978 90 5615 941 2

NUR 610

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van uitgeverij Noordboek, postbus 234, 8400 AE Gorredijk, Nederland – info@noordboek.nl.

Permissions:

Page 6: Traci Brimhall, excerpt from 'Dear Eros' from *Come the Slumberless to the Land of Nod*. Copyright © 2020 by Traci Brimhall. Reprinted with the permission of The Permissions Company, LLC on behalf of Copper Canyon Press, www.coppercanyonpress.org.

Page 11-12: 'Digging' from *Death of a Naturalist*, © Seamus Heaney (London: Faber and Faber, 1966), reprinted by permission of Faber and Faber Ltd.

Page 127: ASL image, William G. Vicars, www.lifeprint.com

Noordboek is onderdeel van
20 leafdesdichten en in liet fan wanhoop bv

www.noordboek.nl

*voor Anna
die al haar woorden verloor
en ze vervolgens weer begon te vinden*

Zelfs sneeuw

*weet van zichzelf dat die niet schoon is. Elke vlok maakt zijn eigen geometrie
rond stof, waarmee alles begint.*

— Traci Brimhall, 'Dear Eros'

Inhoud

Proloog	11
1. Seanjáŝ, Sámi	17
2. Yuki-onna, Japans	21
3. Immiaq, Groenlands	27
4. Smoor, Schots	31
5. H̄ ima, Thais	37
6. Kunstschnee, Duits	39
7. Onaabani Giizis/Popogami Giizis, Ojibwemowin	43
8. Sheleg, Hebreeuws	47
9. Sastrugi, Russisch	51
10. Hundslappadrífa, IJslands	55
11. Sheen, Kashmiri	59
12. Cheotnun, Koreaans	63
13. Penitentes, Spaans	65
14. C̄iruḷputenis, Lets	69
15. Unatsi, Cherokee	71
16. Theluji, Swahili	75
17. Avalanche, Frans	79
18. Tykky, Fins	83

19.	Barfānī chītā, Urdu	87
20.	Snemand, Deens	91
21.	Mávro chíóni, Grieks	97
22.	Neviera, Italiaans	101
23.	Xuě qiú, Chinees	105
24.	Snöängel, Zweeds	109
25.	Gangs, Tibetaans	113
26.	Calóg shneachta, Iers	117
27.	Huka-rere, Maori	121
28.	Snowboarden, Amerikaanse gebarentaal	127
29.	Kava, Faeröers	131
30.	Kardelen, Turks	135
31.	Omuzira, Luganda	139
32.	Fokksnø, Noors	147
33.	Sniegas, Litouws	151
34.	Sira, Toendra Nenets	155
35.	Taccuqt, Tamazight	159
36.	Himá, Sanskriet	163
37.	Qasa, Quechua	167
38.	Barado, Amhaars	171
39.	Ttutqiksribvik, Inupiaq	175
40.	Ais i pundaun olsem kapok, Tok Pisin	181
41.	Hagelslag, Nederlands	185
42.	Eira, Welsh	189
43.	Itztlacoliuhqui, Nahuatl	193
44.	Pana, Inuktitut	197
45.	Jäätee, Estisch	203
46.	Sparrow batch, Newfoundland Engels	207

47.	Hau kea, Hawaïaans	211
48.	Virgen de las Nieves, Spaans	215
49.	Zud, Mongools	219
50.	Suncups, Engels	223
51.	Fries, Snie	225
	Dankbetuigingen	229
	Bronnen	231

Proloog

Een paar winters geleden huurde ik voor een paar maanden een voormalig ontmoetingshuis van het Leger des Heils in het noorden van IJsland. Omdat de sneeuw van Siglufjörður meestal pas in april smelt, merkte ik al snel waarin de inwoners van dit kleine vissersdorpje verschillen van hun burens in Ólafsfjörður, een ander klein vissersdorpje achter de bergen. De mensen in Ólafsfjörður ruimen de sneeuw niet van de paden die naar hun huizen leiden. In Siglufjörður is het wegvegen van sneeuw een sociale plicht. Ik woonde alleen, en de weg lag op enige afstand van mijn voordeur; de sneeuw-hopen kwamen tot heuphoogte en het bleef maar sneeuwen. Ik was naar IJsland gegaan om over sneeuw te schrijven, maar ik ontdekte dat de sneeuw daar andere ideeën over had – die wilde dat ik enige lichamelijke arbeid verrichtte. In zijn gedicht ‘Graven’ beschrijft Seamus Heaney hoe zijn vak verschilt van dat van zijn voorouders: ‘Ik heb geen spade om te doen wat mannen als zij deden’, schrijft

Proloog

hij; in plaats daarvan gebruikt hij een 'lompe pen'. Nu moest ik mijn pen neerleggen en een schop lenen van mijn bejaarde buurman Kristján. Daarna heb ik natuurlijk ook zijn pad vrijgemaakt.

Soms waren de sneeuwhoppen zo hoog, de sneeuwstormen zo hevig, dat Siglufjörður volledig uit sneeuw leek te bestaan. Ik voelde me als Marcovaldo, de held uit de gelijknamige roman van Italo Calvino, die leerde de sneeuw te stapelen tot een compact muurtje. Als hij zulke muurtjes zou blijven maken, zou hij alleen voor zichzelf enkele straten kunnen bouwen; alleen hij zou weten waar die straten naartoe leidden, en alle anderen zouden er verdwalen... Maar misschien waren alle huizen inmiddels wel veranderd in sneeuw, van binnen en van buiten; een hele stad van sneeuw, met monumenten en torenspitsen en bomen, een stad die met een spade ongedaan gemaakt kon worden en op een andere manier weer kon worden opgebouwd.

Calvino legt vast hoe sneeuw een vertrouwde plek vreemd maakt; hoe het kan lijken dat sneeuw de werkelijkheid herschrijft, verbergt, aankleedt, reinigt of het landschap een tijdje opschort. Sneeuw *dempt*. Sneeuw *verhult*. Net als het laken dat een goochelaar over zijn assistent legt voordat hij de zaag tevoorschijn haalt – wanneer dat laken wordt weggetrokken, is het wonder niet dat er iets is veranderd, maar eerder dat alles hetzelfde is gebleven.

Toen ik tien jaar geleden in Groenland voor het eerst ten noorden van de poolcirkel ging om gletsjerijs te onderzoeken, wilde ik ontsnappen aan de afleidingen van een grote stad. Ik had witte ruis nodig. Hoewel mijn werk bestaat uit het vullen van pagina's met

Proloog

woorden, heb ik altijd het meest gehouden van de lege marges. Er bestaat veel aangrijpende kunst en literatuur over de zuiverheid en de stilte van de polen, maar hoe langer ik tussen de sneeuw doorbracht, hoe meer ik vermoedde dat zulke stijlfiguren geboren zijn uit luxe en afstand. Die gaan voorbij aan het bewoonde landschap, negeren de sporen van sleeën en sneeuwscooters die eroverheen gaan, de drukke holen en wortelstelsels die eronder liggen. Naarmate de tijd verstreek en ik beter keek, beseftte ik dat sneeuw niet altijd wit is. Naarmate ik beter luisterde, realiseerde ik me dat sneeuw niet stil was. Ik sprak mensen die met sneeuw werkten, van Inuit-jagers tot Schotse bergboeren, en merkte dat hun traditionele kennis vaak was vastgelegd in zeer gedifferentieerde terminologie.

Vijftig woorden voor sneeuw is een reis om sneeuw te ontdekken in culturen over de hele wereld, door middel van verschillende talen. Het klimaat is een prisma om de menselijke wereld door te bekijken – net zoals de taal dat kan zijn. Het is mogelijk om terug te kijken naar het verre verleden en de historische bewegingen van mensen te traceren door een enkele betekenis-eenheid: in Europa komen bijvoorbeeld veel woorden (*snow*, *nies*, *nieve*, enz.) voort uit dezelfde wortel, het oude Latijnse *nix* en het Griekse *nipha* - de begin-*s* komt en gaat, zonder de nauwe band te verbergen. Het is onvermijdelijk dat een boek over het klimaat ook vooruitkijkt, naar wat we missen, want elke winter zien we in veel landen steeds minder sneeuwvlokken, en in sommige jaren inmiddels helemaal niet meer. Net zoals het ecosysteem verandert, veranderen ook de talen die sneeuw beschrijven en de manier waarop dit verschijnsel begrepen wordt. Toen ik in 2010 Groenlands begon te leren, ontdekte ik de misvatting van de vele ‘Eskimo-woorden voor sneeuw’, een populaire op-

Proloog

vatting die in de jaren 1980 onderuitgehaald is door taalkundigen (zie de bronnenlijst om verder te lezen over deze mythe). Relevantier is dat in datzelfde jaar het Groenlands werd toegevoegd aan de *Atlas van bedreigde talen in de wereld* van de UNESCO. Hoewel veel van de talen in dit boek, zoals Spaans en Urdu, over de hele wereld worden gesproken, worden andere, zoals het Inupiaq-dialect van de Inuits in Alaska, nog voornamelijk herinnerd door ouderen in relatief kleine gemeenschappen.

Ik begon aan dit boek in september 2019, in een tijd van debatten over de Brexit en de klimaatcrisis, terwijl ik in Duitsland meeliep met Fridays for Future-marsen. Ik maakte het zes maanden later af, een week voordat ik me voegde bij andere gemaskerde en zwijgende demonstranten, voor de Black Lives Matter-protesten in het Verenigd Koninkrijk. Het proces van het natrekken van een enkel thema in vele talen die nieuw voor me waren, leek me een krachtige manier om de grenzen te overwinnen die over de hele wereld werden opgetrokken. Zelfs tijdens de lockdown in een pandemie was het nog steeds mogelijk om de wereld rond te reizen via woordenboeken. Ironisch genoeg ging een van de eerste hoofdstukken waarvoor ik onderzoek deed over de foto van jongens in een sneeuwballengevecht, die in 1938 genomen was Robert Capa in het door oorlog verscheurde Hankou (het huidige Wuhan). Enkele weken later was deze locatie berucht geworden vanwege de uitbraak van COVID-19. Ondertussen bracht ik om een andere reden veel tijd door in ziekenhuizen. Toen ik een lijst met woorden voor sneeuw begon samen te stellen, kreeg mijn partner een zware beroerte. Mijn werk vergezelde me tijdens die angstige herfstmaanden op de ziekenhuisafdeling, tegen een achtergrond van sissende en

Proloog

piepende medische apparatuur, in plaats van de zachte, geruststellende geluiden van sneeuwval. Uiteindelijk werd duidelijk dat Anna's beroerte afasie had veroorzaakt; tegen de lente, toen sommige van haar woorden begonnen terug te keren, in fragmentarische en vaak raadselachtige vormen, begon ik de complexiteit van taalverlies opnieuw te waarderen. De kwestie van verdwijnende woordschatten, die maar al te gemakkelijk te romantiseren is, bleek hartverscheurend te zijn – daardoor waardeerde ik des te meer de kracht die de mogelijkheid om toegang te krijgen tot zelfs een enkel woord met zich kan meebrengen.

Het punt 'waar het allemaal begint' – zo beschrijft Traci Brimhall de onzuiverheid in het hart van de sneeuwvlok in haar gedicht over *penitentes*, dat wordt aangehaald in het nawoord. Een sneeuwkrystal maakt deel uit van de eindeloze cyclus van het watermolecuul: vanuit zijn zeshoekige vaste toestand wordt het vloeibaar en vervolgens een gas. Zo kan een sneeuwvlok die valt op de gletsjers van de Rwenzori-toppen in Afrika, smelten en verdampen, en later weer bevroren en vallen in de appelboomgaarden van Kasjmir, en weer smelten en vallen, vijftig keer en meer. Zo ook biedt een enkele betekenseenheid - één woord voor sneeuw - een tocht naar nieuwe plaatsen, een duidelijk pad van begrip om verder langs te reizen. Want taal stelt ons in staat om, net als Marcovaldo, onze steden ongedaan te maken en ze anders te dromen.

I.

Seanás

gegranuleerde sneeuw
(*Sámi*)

Ze pakt haar scherpste vuursteen en krast een paar lijnen in de rotswand. Een sterke horizontale streep, en nog eentje eronder, dan vier lange horizontale lijnen en, ze komt nu op gang, een paar kruislingse arceringen om de ruimte tussen de andere op te vullen. De vuursteen tekent een boog, bijna alsof haar hand is uitgeleden, en ze laat die volgen door een reeks staccato tikken, allemaal uitgevoerd met dezelfde beweging van haar ritmisch op en neer gaande pols. Meer dan 14.000 jaar en minstens één ijstijd later tonen deze zelfverzekerde lijnen op de wand van een grot in Wales nog steeds onmiskenbaar het beeld van een hoefdier met een prachtig gewei. Toen het klimaat van de hele wereld kouder was, zwierven er rendieren door Zuid-Europa en waren ze bekend tot in New Mexico: dat blijkt uit grottekeningen die zijn achtergelaten door stammen uit de steentijd en het Clovis-volk. De vuurstenen die deze dieren tekenden, werden ook tegen hen gebruikt. Tegenwoordig zijn rendieren te vinden in het noordpoolgebied

en leven ze in streken als Guovdageaidnu in Noorwegen, waar de grond meer dan de helft van het jaar bedekt is met sneeuw. Gedurende de lange winters, met temperaturen tot min 30° Celsius, grazen de rendieren op de hoogvlakten. Ze ploegen door de sneeuw met hun hoeven of geweien, op zoek naar korstmossen om te eten. In het voorjaar komen er sappige grassoorten tevoorschijn van onder de hoge sneeuwhopen aan de kust, en wordt het tijd voor de rendieren om te beginnen aan hun grote jaarlijkse migratie naar de zomerse voedselgebieden aan de kust in het noorden. Ze worden begeleid door het Sámi-volk, dat al sinds lang leeft in dit barre klimaat, als vissers, pelsjagers en rendierherders. Het lenteweer en de diepte van de sneeuw bepalen wanneer en hoe snel de herders in beweging komen. Ze weten dat koude, frisse grond de ideale omstandigheden biedt om hun dieren snel over de vlaktes naar de kust te verplaatsen. Vaak drijven ze hun rendieren op als het eenmaal donker is geworden: dan wachten ze tot de avondvorst een lichte korst vormt op de sneeuw, de zogeheten *skavvi*, nadat de zon het oppervlak ervan tijdens de dag ontdooit heeft. Ze rusten dan zodra de middagzon *soavli*, of modderige sneeuw, veroorzaakt. Onderweg zijn de rendieren – of in ieder geval hun sporen – zichtbaar in de sneeuw, zodat dieren kunnen worden teruggevonden als ze gaan zwerven of zich bij andere kuddes voegen.

De Sámi-taal weerspiegelt de intieme relatie van de herders met hun omgeving. De rijke terminologie voor sneeuw en ijs bevat woorden om te beschrijven hoe sneeuw valt, waar die ligt, en voor de diepte, dichtheid en temperatuur ervan. Een van de belangrijkste sneeuwtypes voor de Sámi is *seanás*, of los gegranuleerde sneeuw, die zich vormt aan de onderkant van de sneeuwlaag die